

MUXTOR ASHRAFIY UY MUZEYI: MADANIYAT VA TARIX TUTASHGAN MASKAN

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn
instituti Muzeyshunoslik muzey menejmenti va
madaniy turizm yo'nalishi 3-kurs talabasi
Arman Yunusov Fayzulla o'g'li

Annotatsiya: Mazkur maqolada Muxtor Ashrafiy uy muzeyining tashkil etilishi, undagi eksponatlarning madaniy va tarixiy ahamiyati, shuningdek, muzeyning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni haqida fikr yuritiladi. Bu maskan milliy san'atimiz va tariximizning ajralmas qismi sifatida xalqimiz ma'naviy boyligini namoyish etuvchi muhim o'choq ekanligi yoritiladi.

Kalit so'zlar: Muxtor Ashrafiy, muzey, ekspozitsiya, ijod, kolleksiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается создание Дома-музея Мухтара Ашрафи, культурно-историческое значение экспонатов в нем, а также роль музея в воспитании подрастающего поколения. Подчеркивается, что это место является важным очагом, демонстрирующим духовное богатство нашего народа как неотъемлемую часть нашего национального искусства и истории.

Ключевые слова: Мухтар Ашрафи, музей, экспозиция, творчество, коллекция.

Abstract: This article examines the creation of the Mukhtar Ashrafi House Museum, the cultural and historical significance of its exhibits, as well as the museum's role in educating the younger generation. It is emphasized that this place is an important hearth, demonstrating the spiritual wealth of our people as an integral part of our national art and history.

Keywords: Mukhtar Ashrafi, museum, exposition, creativity, collection.

O'zbekiston san'atida o'zbek milliy musiqasining rivoji va yangi bosqichga ko'tarilishida Muxtor Ashrafiy kabi buyuk san'atkorlarning roli beqiyosdir. U yaratgan musiqiy asarlar xalq qalbidan joy olib, milliy o'zlikni namoyish etdi. Kompozitor hayoti va ijodiy faoliyati haqida bilish, uning asarlarini o'rganish va avlodlarga yetkazish maqsadida tashkil etilgan Muxtor Ashrafiy uy muzeyi bugungi kunda madaniyat va tarix tutashgan noyob maskan sifatida e'tirof etiladi. Ushbu muzey san'at ixlosmandlarini milliy meros bilan tanishtirishga xizmat qilmoqda.

Muxtor Ashrafiy uy muzeyi uning hayoti va ijodini abadiylashtirish maqsadida tashkil etilgan. Muzey binosi kompozitor yashagan va ijod qilgan muhitni aks ettiradi. Ushbu maskan san'at ixlosmandlarini Ashrafiy ijodiy olamiga chuqur kirib borishga ilhomlantiradi. Muzeyda Ashrafiy foydalanilgan shaxsiy

buyumlar, musiqa asboblari va uning ijodiy jarayonini yorituvchi nodir hujjatlar joy olgan.

Muhokama va natijalar bilan tanishadigan bo'lsak, Uy-muzey 1982-yil 11-iyunda bastakor tavalludining 70 yilligi munosabati bilan ochilgan. U Muxtor Ashrafovichning 1967-1975-yillarda yashab ijod qilgan xonadonida yaratilgan bo'lib, unda “Muhabbat tumori”, “Temur Malik” baletlari, “Rustam ertagi” oratoriyasi va bir qator simfonik asarlar sahnalashtirilgan. Yaratilgan. Muzeyning tashkil etilishi tashabbuskori M.Ashrafiy oilasi, ya'ni uning o'g'li, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan me'mor Feruz 1980-yillarda Madaniyat vaziri o'rinbosari bo'lib ishlagan va Toshkentda memorial uy-muzeylarni tashkil etish tashabbuskori bo'lgan.¹

Muzey binosi ikki qavatli. Shuningdek, yerto'la xonasi ham mavjud bo'lib, u 50 o'rinli konsert zaliga aylantirilgan. Muzeyning umumiy maydoni 260 kvadrat metrni tashkil qiladi.

Muzey kolleksiyasining asosini M. Ashrafiyning 1930–1970-yillarni qamrab olgan va tarixchilar, musiqashunoslar, o'zbek musiqa madaniyati bilan qiziquvchi barchani qiziqtirgan shaxsiy arxivi tashkil etadi. Muzeyda qimmatbaho qo'lyozmalar, notalar, partituralar, plakatlar, ijro dasturlari, fotosuratlar, hujjatlar, plastinalar, shaxsiy buyumlar, o'zbek cholg'u asboblari kolleksiyasi (xalq ustasi A. Zokirov yasagan chang, rubob va surnay), shuningdek, Frederik Shopenning noyob musiqa asari mavjud. Muzeyning o'ziga xos eksponati o'zbek musiqasida birinchi simfonik partitura tovushini aks ettiruvchi “Qurilish” marshining yozuvi hisoblanadi. Uni muzeyga O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist I. Mollayev sovg'a qilgan. Muzeyda Y. P. Kolesnikov tomonidan yaratilgan J. Neru va Indira Gandi haykaltaroshlik byustlari joylashgan. Ushbu byustlarda M. Ashrafiyning ijodiy aloqalari tasvirlangan.

Muzeyda 16 mingdan ortiq eksponatlar mavjud bo'lib, muzey fondi doimiy ravishda to'ldirilib boriladi. Bular asosan kompozitorning hayoti va ijodiga oid hujjatlar va narsalardir. Ularning ko'pchiligi oila a'zolari, shogirdlari va arxivlarida saqlanadi.

Muzey ikki qavatda 6 ta ko'rgazma zalini egallaydi. Oxirgi zal – memorial zal. Birinchi zalda M.Ashrafiy hayotining ilk davrini qamrab oluvchi eksponatlar joylashgan. Muzeydagi har bir eksponat Ashrafiy hayoti va faoliyatining yorqin

¹ Исмаилова Ж.Х., Левтеева Л.Г. Музеи, галереи, арт-центры Ташкента. Т.: «Fan va texnologiya, 2017, 236 стр+)

guvohi hisoblanadi. Bu yerda uning qo'lyozma partituralari, mashhur asarlarini yaratish jarayonidagi yozuvlari, zamondoshlari bilan yozishmalari va mukofotlari mavjud. Ashrafiy asarlarining milliy va xalqaro maydondagi muvaffaqiyati haqida ma'lumotlar ushbu eksponatlar orqali ochib beriladi. Shuningdek, muzeyda uning musiqiy ta'siri ostida yetishgan shogirdlarning ijodiy faoliyati haqida ma'lumotlar ham o'z aksini topgan.

Stendga ko'hna Buxoro manzaralari, muzikali syujetlar bilan tasvirlangan turmush lavhalari aks ettirilgan rasmlar qo'yilgan. Vitrinalarda oilaviy yodgorlik otadan qolgan tambur bilan to'nga, shuningdek muzikachi oilasi yashagan uyining maketi mavjud.²

„Bo‘ron“ operasi partiturası parchalari, bosh rollarni ijro etgan solistlar M. Davidov, K. Zokirov va Sh. Rahimovlarning fotosuratları, premyera afishalari stendlarga qo'yilgan. So'ngra ekspozitsiya muzey tomoshabinlarini M. Ashrafiyning Ulug' Vatan urushi yillaridagi ijodi va musiqiy faoliyati bilan tanishtiradi. Kompozitor fashist bosqinchilaridan Vatan ozod etilishi uchun mardona kurashgan Sovet Armiyasiga bag'ishlab "Qahramonlik simfoniyasi" nomli yirik instrumental asarini yaratgan. O'zbek simfoniyasiga asos solgan mazkur birinchi simfonik asar SSSR Davlat mukofotiga sazovor bo'ldi. 1944-yilda Ashrafiy "G'oliblar" deb nomlangan ikkinchi simfonik asarini yaratdi.

Uning opera teatridagi musiqiy faoliyati ham davom etdi. U J. Bizening "Karmen", A. Kozlovskiyning "Ulug'bek" va O. Chishkoning "Mahmud Torobiy" operalarini sahnalashtirdi va ularga dirijyorlik qildi. Shuningdek, simfonik musiqiy kontsert dasturlarini namoyish etdi.

Birinchi va ikkinchi simfoniylarning partituralari parchalari, opera spektakllarining dasturlari va boshqa materiallar ko'rgazmaga qo'yilgan.

O'zbekiston SSRning 30 yilligiga bag'ishlab, kompozitor "O'zbekiston" kantatasini, 1951-yilda esa "Baxt qo'shig'i"ni yaratdi. Ushbu qo'shiq ham SSSR Davlat mukofotiga sazovor bo'ldi. Keyinchalik S. Vasilenko bilan hamkorlikda "Baxtlar vodiysi" operasini yozdi. Alisher Navoiy nomidagi O'zbek Davlat Opera va Balet teatri yangi binosidagi teatr mavsumi ushbu operaning premyerasi bilan boshlandi.

² Гласс Ю. И. Тошкент музейлари: (Справочник-йўлқўр- саткич). Т.: Ўзбекистон, 1983-88 б

Ko'rgazmadagi eksponatlar orasida M. Ashrafiyga SSSR Davlat mukofotini berish to'g'risidagi diplom, asarlarning sahifalari va opera postanovkalari bilan bog'liq materiallar ham mavjud.³

Muzey beshta xonadan iborat. Birinchi zalda uning bolalik yillari, uchtasida esa hayot davrlari bo'yicha asarlari ko'rsatilgan, beshinchi zal Ashrafiyning ijtimoiy-pedagogik faoliyatiga bag'ishlangan.⁴

Muzeyning ikkinchi zalidagi eksponatlar Ashrafiyning 40-50-yillarning ikkinchi yarmidagi faoliyati - simfonik dirijyorlikka ixtisoslashgan Leningrad konservatoriyasidagi eksternal o'qishlari, Boltiqbo'yi davlatlari, Kavkaz bo'yi shaharlarida simfonik dirijyor sifatida gastrol safarlari, Ukraina, O'rta Osiyo respublikalari, uning zamonamizning ko'zga ko'ringan bastakorlari – Dmitriy Shostakovich, Aram bilan ijodiy aloqalari. Xachaturyan va boshqalar.

Uchinchi zalda bastakorning Alisher Navoiyning “Yetti sayyora” she'ri syujeti asosida yaratilgan “Dilorom” (1958), “Shoir qalbi” (1962) kabi ajoyib asarlari haqida hikoya qilinadi. atoqli o'zbek shoiri Furqat, shuningdek, hind musiqa san'atini o'zida mujassam etgan “Timur Malik” she'riy-rapsodiyasi va “Muhabbat tumori” baleti.

To'rtinchi zal Ashrafiyning so'nggi yirik asarlari – “Temur Malik” baleti va “Rustam ertagi” oratoriyasiga, beshinchi zal uning pedagogik va ijtimoiy faoliyatiga bag'ishlangan.

Muzey kolleksiyasining asosini M. Ashrafiyning 1930–1970-yillarni qamrab olgan va tarixchilar, musiqashunoslar, o'zbek musiqa madaniyati bilan qiziquvchi barchani qiziqtirgan shaxsiy arxivi tashkil etadi. Muzeyda qimmatbaho qo'lyozmalar, notalar, partituralar, plakatlar, ijro dasturlari, fotosuratlar, hujjatlar, plastinalar, shaxsiy buyumlar, o'zbek cholg'u asboblari kolleksiyasi (xalq ustasi A. Zokirov yasagan chang, rubob va surnay), shuningdek, Frederik Shopenning noyob musiqa asari mavjud. Muzeyning o'ziga xos eksponati o'zbek musiqasida birinchi simfonik partitura tovushini aks ettiruvchi “Qurilish” marshining yozuvi hisoblanadi. Uni muzeyga O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist I. Mollayev sovg'a qilgan. Muzeyda Y. P. Kolesnikov tomonidan yaratilgan J. Neru va Indira Gandi haykaltaroshlik byustlari joylashgan. Ushbu byustlarda M. Ashrafiyning ijodiy aloqalari tasvirlangan.

³ Гласс Ю. И. Тошкент музейлари: (Справочник-йўл кўрсаткич). Т.: Узбекистон, 1983-88 б.

⁴https://www.gigal.uz/objects/dir/tashkent/kulytura_iskusstvo_shou_biznes/muzey_muhtara_ashrafi.html?from=muzei.

Muzeyda 16 mingdan ortiq eksponatlar mavjud bo'lib, muzey fondi doimiy ravishda to'ldirilib boriladi. Bular asosan kompozitorning hayoti va ijodiga oid hujjatlar va narsalardir. Ularning ko'pchiligi oila a'zolari, shogirdlari va arxivlarida saqlanadi.

Muxtor Ashrafiy o'z asarlarida milliy mumtoz musiqamizdan, xalq musiqasidan, ohanglaridan samarali foydalangan. Bu esa asarlarga xalqchilik, milliy jilolar berishga xizmat qilgan. Jumladan, «Bo'ron» operasida «Do'st yali, yali», «Savti Munojot»; «Ulug' kanal» operasida «Bayot», «Sayyora»; «Sevgi tumori» baletida «Naylaram», «Tanovar» kabi o'zbek xalq kuy va qo'shiqlarini ustalik bilan ishlatgan. Bu haqda musiqashunos I. Piflaks shunday yozadi: «Музыкальный язык М. Ашрафи вызывает множество аналогий с национальным строем узбекской народной музыки, но даже если он цитирует народные образы, никогда не возникает впечатления, что композитор «в плену» у материала. Напротив, он свободно оперирует народными интонациями».⁵

Muzeyda tashkil etilgan ko'rgazmalar va eksponatlar yoshlarni adabiyotga, san'atga va milliy qadriyatlarimizga hurmat bilan qarashga o'rgatadi.

Muxtor Ashrafiyning asarlari, uning hayotiy tajribasi va ijodiy yondashuvi yoshlarni ilm-fan va san'atga intilishga undaydi. Ayniqsa, yoshlar o'z milliy merosini qadrlash, madaniyatni saqlash va uni rivojlantirish yo'lida Ashrafiyning nafaqat badiiy, balki axloqiy qadriyatlariga e'tibor qaratishlari lozim. Muzey, shuningdek, zamonaviy yoshlar uchun ma'naviy o'sish va o'zligini anglashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Muxtor Ashrafiy uy muzeyi milliy musiqa va san'atimizning rivojiga ulkan hissa qo'shgan nodir maskandir. Muzeydagi har bir eksponat milliy san'atning o'ziga xos jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi. U kompozitor hayoti va ijodini o'rganish uchun ilmiy tadqiqotlar markazi vazifasini ham bajaradi. Shuningdek, muzey yosh avlodni milliy musiqa merosini o'rganishga va qadrlashga undaydi. Bu maskan nafaqat ilmiy-tarixiy, balki ma'rifiy va tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Xulosa qilib aytganda, Muxtor Ashrafiy uy muzeyi, o'zbek musiqasining yetuk vakili Muxtor Ashrafiy hayoti va ijodiga bag'ishlangan muhim madaniy muassasa hisoblanadi. Muzeyda Ashrafiy ijodining turli davrlariga oid asarlar, qo'lyozmalar va shaxsiy buyumlar to'plangan bo'lib, bu asarlar o'zbek

⁵ Вопросы истории в теории узбекский музыки Т. Издательство «Фан», 1976 93-6- Г.

musiqasining rivojiga qo‘shgan katta hissa sifatida qadrlanadi. Muzey, shuningdek, milliy musiqa merosini asrab-avaylash va uni keng jamoatchilikka tanitishda muhim rol o‘ynaydi. Bu yerda o‘tkaziladigan tadbirlar va ko‘rgazmalar yosh avlodga o‘zbek musiqasining boy tarixini o‘rganish imkoniyatini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Исмаилова Ж.Х., Левтеева Л.Г. Музеи, галерей, арт-центры Ташкента. Т.: «Fan va texnologiya, 2017, 236 стр
2. Гласс Ю. И. Ташкент музейлари: (Справочник-йўлқўр- саткич). Т.: Узбекистон, 1983-88 б
3. https://www.gigal.uz/objects/dir/tashkent/kulytura_iskusstvo_shou_biznes/muzey_muhtara_ashrafi.html?from=muzei.
4. Вопросы истории в теории узбекский музыки Т. Издательство «Фан», 1976 93-6- Г.
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Muxtor_Ashrafiy_uy-muzeyi.
6. <https://www.tourister.ru/world/asia/uzbekistan/city/tashkent/museum/26483>.